

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,— . Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

1880-1962

De oude Koningin is gestorven. De tijd heeft haar beeld vervaagd. De toekomst zal het nog meer vervagen. Maar héél lang zal blijven de herinnering aan haar, die als verpersoonlijking van onze lotsgemeenschap van Engeland uit regeerde over het hart van haar volk. Dichter dan ooit is zij toen bij dit volk komen te staan, en dat heeft Nederland nooit vergeten. In onze herinnering leeft zij voort als het toonbeeld van toewijding eerst, en het voorbeeld van zelfbeperking daarna; onverschrokken en onbaatzuchtig, in dienst van haar taak en haar geloof, Wilhelmina, de vastberadene.

SINTERKLAAS EN HET HUMANISME

De mannen van de radio hebben me gewaarschuwd voor de titel van mijn toespraakje vanmorgen. Zij weten uit ervaring dat men boze brieven kan verwachten, als men in deze tijd dingen zegt, die de kleuters niet moeten horen. Nu waren zij en ik het er wel over eens, dat deze kleuters wel niet met glinsterende oogjes en rode koontjes naar de rubriek „Geestelijk Leven” zullen zitten te luisteren; maar enige voorzichtigheid is toch geboden om niemand in moeilijkheden te brengen.

Nu, daar wil ik graag aan meewerken, want als humanist ben ik er van overtuigd, dat de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding van onze kinderen bij de ouders ligt, en niet bij een of andere meneer die door middel van de radio hun huiskamers binnen dringt.

We zouden anders trouwens in strijd komen met ons uitgangspunt bij het humanistisch vormingsonderwijs op de scholen. Ook daarvan zeggen we immers, dat de keuze bij de ouders hoort te liggen, net als bij het godsdienstonderwijs op school! De wet vergt trouwens dat de ouders zich daarover uitspreken. Alleen is het heel inkonsekwent, dat diezelfde wet dat voor het godsdienstonderwijs niet nodig vindt. Enfin, dat is het bekende verhaal en ons *Centrum voor Humanistische Vorming* groeit wel tegen de verdrukking in. (*Tussen twee haakjes: U hebt u toch al laten inschrijven? Het kost f 3,75 per jaar*).

Maar laat ik tot mijn onderwerp komen. U zult aanstonds wel zien, waarom ik de aangekondigde titel gekozen heb. Maar eerst wil ik u vertellen, wat de aanleiding is voor mijn onderwerp van vandaag. Het gebeurt me namelijk nog al eens, dat me op een bijeenkomst een bepaalde vraag gesteld wordt, waarover ik vanmorgen met u spreken wil. Ik heb dan over de humanistische opvattingen gesproken en over de onmogelijkheid voor de humanisten om uit te gaan van God en de goddelijke openbaring.

De onmogelijkheid: omdat humanisten God's werkelijkheid niet ervaren hebben. Ze zouden onwaarachtig zijn, als ze het anders zeiden. Maar nu staat er vaak een christelijk denkende bezoeker op, die me een vraag stelt: Ik heb begrepen, zegt hij dan, dat humanisten niet in God geloven; ze geloven dus ook niet, zo gaat hij dan verder, dat God de wereld geschapen heeft; en als iedereen dan knikt, komt zijn vraag: Maar wie heeft volgens de humanisten dan de wereld geschapen?

Dit nu is een heel vreemde vraag. Hij kan alleen gesteld worden als men uitgaat van het antwoord: God heeft de wereld geschapen. Maar dat antwoord is geen humanistisch antwoord. De humanist denkt helemaal niet dat iemand de wereld geschapen heeft. De wereld is niet geschapen, maar ontstaan. Daarmee is het probleem niet opgelost, maar het is eenvoudig een ander probleem geworden. De moeilijkheid waar mijn vraagsteller mee zit, kan het beste duidelijk gemaakt worden door een vergelijking. En nu kom ik aan mijn titel. Laten wij

veronderstellen dat we tot de conclusie komen: Een zekere heilige rijdt niet over het dak. Ik druk me wat duister uit om de u bekende reden. Goed, dat is dus zo, of liever dat is niet zo. En nu komt er iemand, die vraagt: Maar wie rijdt er dan over het dak? Misschien kijkt u even verbluft. Net als de humanist die de vraag krijgt: Wie heeft dan de wereld geschapen? Maar het antwoord zal in beide gevallen toch moeten zijn: Niemand. En de verschijnselen waarmee men te maken heeft zullen op een andere manier verklaard moeten worden. In het geval van de bisschop kost ons dat niet zoveel moeite; in het geval van de wereld wel.

Zoveel is niettemin duidelijk, dat de wereld, het heelal in voortdurende wording verkeert. Werelden ontstaan en vergaan, diersoorten komen en gaan, de mens duikt op. Maar wat is het begin? Waar is het einde? Is er een begin of een einde? We kunnen ons eigenlijk evenmin voorstellen dat er eens helemaal niets was, als dat er altijd een heelal geweest is. Oorsprong en toekomst van het zijn gaan ons begrip eenvoudig te boven. Humanisten trachten de vragen van leven en wereld op te lossen met menselijke vermogens. In zekere zin menen wij dat er aan onze kennis van de wereld geen grens gesteld is. In dat opzicht zijn wij rationalisten. Maar datzelfde rationalisme leert ons ook, dat wij op de vragen: vanwaar, waarheen geen antwoord kunnen geven. In dat opzicht staan wij in het raadsel en is de wereld voor ons ondoorgrondelijk, een mysterie als men wil.

Het godsdienstige antwoord, dat God de wereld geschapen heeft, lost trouwens geen enkel probleem op. Ook dan blijft de vraag: Wat was er dan daarvoor; en is God zelf er altijd geweest of is hij op zijn beurt geschapen? Het één is even onbegrijpelijk als het ander.

Humanisten onderscheiden zich van godsdienstige mensen dan ook niet, doordat ze een ander antwoord geven op dezelfde vraag, maar doordat ze een andere vraag stellen. Ze vragen niet: Wie heeft de wereld geschapen? Maar ze vragen: Hoe kunnen wij in deze wereld een leven leiden dat de moeite waard is. Wij weten eigenlijk niets omtrent de zin van het bestaan. Waartoe dient het? We weten het niet. Maar we kunnen zelf een zin leggen in ons leven. Uit het verleden kunnen we die zin niet zonder meer

personalia

Dr. J. P. VAN PRAAG. Geboren 11 mei 1911 te Amsterdam. H.B.S., staatsexamen, studie Nederlands, geschiedenis (en pedagogie) aan de gemeentelijke universiteit te Amsterdam. Leraar, later conrector, aan het gemeentelijk lyceum te Dordrecht. Thans lid van Gedeputeerde Staten in de provincie Zuid-Holland. Voorzitter van het Humanistisch Verbond en de International Humanist and Ethical Union.

aflezen. Het verleden kan ons leren wat geweest is en tot op zekere hoogte wat gebeuren kan. Maar niet wat zin heeft. Ook aan de toekomst kunnen we die zin niet ontnemen. We weten niet eens of er wel een toekomst is. Ook als we elkaar niet uitroeien beschikken we niet over de toekomst. Eens gaat mogelijk het menselijk geslacht te gronde; eens vergaat misschien zelfs ons heelal. Denken aan de toekomst heeft iets onwezenlijks, als men werkelijk doordent. En dat geldt zeker voor de beperkte toekomst van ons persoonlijk bestaan, dat in elk geval kortstondig is.

Wat heeft het dan voor zin te zeggen: de mensheid is nog jong; de geschiedenis begint pas. In elk geval deze: dat er in de tijdelijkheid van het bestaan nog ongekende mogelijkheden liggen. Maar de verwerking van die mogelijkheden wordt niet zinvol vanwege het verleden of met het oog op de toekomst; het gaat er maar om welke betekenis het heden er door verkrijgt. Misschien is dit zo niet voor iedereen meteen duidelijk. Maar we weten allen dat er levenservaringen zijn, waarbij verleden en toekomst eigenlijk geen rol spelen: de voldoening om een voltooid werkstuk, het genieten van een mooi stuk muziek of toneel, of een boek, of een film, de vreugde om het samen zijn in vriendenkring, het geluk van het ineenvloeien van twee karakters. Wat we doen ervaren dient nergens voor, het heeft geen zin. Maar het is zichzelf genoeg. Dergelijke ervaringen kunnen het leven de moeite waard maken.

Temidden van onvrede, ziekte, schuld en ellende betekenen zij een onuitsprekelijke voleinding. Zo ontdekten we een zin die we zelf in ons bestaan kunnen leggen; we leidden die zin niet af uit een wereld die we niet doorgronden kunnen, maar uit de ervaring van het menszijn dat in ons zelf ligt.

Die ervaring betreft altijd het uittreden uit ons zelf. In het werk, in de kunst, in de vriendschap, in de liefde, vindt de mens geluk doordat hij zichzelf vergeet. Echte menselijkheid is altijd betrokken op het andere en de anderen; is mede-menselijkheid. Want de mensen duiken tezamen op uit de stroom van het zijn in een onverbreekelijke lotsgemeenschap. Deze lotsgemeenschap heft de eenzaamheid niet op, maar omsluit haar in de menselijke gemeenzaamheid.

Men kan natuurlijk neen zeggen tegen een bestaan, waarvan men de zin niet kan doorgronden. Maar als men ja zegt, kan men zich niet losmaken uit een keten van miljarden schakels. Dan moet men het zijn dat men is ook volledig zijn. En daarin kan men een zin leggen, die maakt dat het leven zichzelf genoeg is, ondanks alles. Dat is het antwoord van de humanist op de andere vraag die hij stelt: Hoe kunnen we in deze wereld een leven leiden dat werkelijk de moeite waard is. Als we daarop een antwoord hebben gevonden, dan is de vraag wie de we-

reld geschapen heeft, of hoe de wereld ontstaan is, wel interessant, maar niet meer van wezenlijk belang.

Dan heeft de mens de mogelijkheid verworven om ook als alles tegenloopt en misgaat, een beeld voor ogen te houden, dat hem bezielen kan. Daaraan kan hij de kracht en de moed ontnemen om onder alle omstandigheden echt mens te zijn, met en voor medemens. Omdat hij op enkele momenten van zijn leven ervaren heeft, wat mens zijn eigenlijk betekenen kan. Die ervaring vergeet hij niet licht meer en dat geeft aan zijn doen en laten een eigen karakter. Daardoor kan hij in de maatschappij en in zijn persoonlijke kring bijdragen tot een echt mens te zijn. Hij mag dan niet weten waarvoor het leven dient, maar hij weet dat het dienen van het leven op die manier het bestaan verrijken kan. Maar is dat dan niet een nutteloze opvatting van het mens zijn; dat vroeg mij onlangs een christen, een katholiek. En mijn antwoord is: ja en nee. Niet nuttelozer dan een godsdienstig geloof, want wat is het nut van de eeuwige zaligheid of het liefhebben van God. Maar uiteindelijk nutteloos: ja. Alleen mijn vraag is of het nut van iets zijn enige en laatste waarde bepaalt?

En dan zeg ik: nee; en ik denk dat u dat met me eens zult zijn.

Straks is het Sinterklaas. Daar komen de cadeautjes. Gering of aanzienlijk het doet er niet toe. Maar juist de vervulling van een wens. Of misschien niet eens. Maar in elk geval het bewijs dat de Sint ons niet vergeten heeft. Daar zien we onze kinderen in extase met wat er te voorschijn komt, opgewonden door het moois, dat het leven schenken kan. Daar zien we elkaar bezadiger en niet minder gelukkig dat Sint ons niet vergeten heeft. Onze zwakheden gehekel in kreupele gedichten; onze tekortkomingen verzoet door suikergoed en marsepein en wat er verder is. Allemaal ouderen en kinderen in het besef, dat er iemand is die onze fouten kent en desondanks — of wie weet daarom — van ons houdt. O, het is helemaal niet alleen idylle: er zijn ook wensen niet vervuld; er is ook teleurstelling; er is het weten van zoveel wrangheid en barheid om ons heen. Maar er is juist daarin en daardoor ook het besef, zoals op alle feesten, dat hier de voortgang van het leven voltrokken wordt.

En wat is het nut van dit alles? Wie vraagt daarnaar? Alsof nut de maatstaf zou zijn, waarnaar het leven genoten kan worden. Het leven heeft geen nut, maar het heeft momenten die het rechtvaardigen. Voor wie ze zelf weet te scheppen!

Wie rijdt er op het dak? Wat doet het er toe, als mensen iets voor mensen betekenen? Een goede sinterklaas. Straks, en alle dagen van uw leven.

J. P. van PRAAG.

lezingen voor de radio

- zo. 9 dec. VARA 9.45 uur: S. L. Kwee: „Leven in de luwte”.
- zo. 16 dec. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.
- zo. 23 dec. VARA 9.45 uur: P. N. Kruyswijk. „Feest van het waken”.
- zo. 30 dec. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De Nieuwjaarsbrief van het Humanistisch Verbond”.

ONDERWERP

Omdat wij ons niet geroepen voelen om in afwachting van het aardgas de steenkolenmijnbouw op de been te houden, gebeurt het in deze tijd van het jaar nogal eens, dat ik mij op kille avonden uit mijn studeervertrek terugtrek en mijn werkzaamheden in de huiskamer verricht. Dat kan te geder, waar ons gezin in de loop der tijden tot minieme afmetingen is ineengekrompen en wij juist bij het vertrek van onze laatste zoon een zeer omvangrijke ronde tafel hebben gekocht, die er op berekend is, dat het ganse nageslacht er aan plaats kan nemen. Vooropgesteld natuurlijk, dat men zich houdt aan de voor Nederland geldende gemiddelde gezinsgrootte van 3,96, want onze tafel is op 9,92 personen berekend en niet meer. De tiende zit dus al een beetje krap. Ik heb dus wel de ruimte en ook verder is er eigenlijk geen enkele reden, waarom ik niet in de huiskamer zou zitten.

Mijn echtgenote is een rustige natuur, die zich slechts nu en dan verheft om een kopje thee in te schenken en weet, dat ik weinig toegankelijk ben voor haar problemen, wanneer de schrijfmachine op tafel staat. Soms verstout zij zich een korte voordracht te houden over de rampzalige gevolgen van het roken, maar zonder roken komen er geen stukjes tot stand en daar legt zij zich dan — hoewel node — bij neer.

In deze tijd van het jaar — en gij behoeft slechts een blik op de kalender te slaan om te weten waaróm — houdt zij zich voornamelijk bezig met wat zij noemt haar kasboek. Dat is in werkelijkheid geen boek, want zij volgt een losbladig systeem. Vóór haar liggen verscheidene papiertjes uitgespreid, waarop kleine rijen getallen voorkomen. Nu en dan slaakt zij een zucht en pakt een beurs om haar geld na te tellen. Dan klopt het niet. Zij schrijft nieuwe cijferreeksen op, telt op, trekt af en vraagt, hoeveel het girosaldo nog bedraagt.

(De opmerkzame lezer bemerkt, dat de laatste zin een rijm verbergt. Dat mag hem niet verbazen, want wij zijn aan 't sinterklazen en wie dan goed op streek geraakt, heeft zonder erg een vers gemaakt).

Persoonlijk heb ik deze dagen gedicht op een boek en een schaar:

En nog een boek, een servies en een vork en een nagelétui

Herhaaldelijk had ik het rijm vlug voor elkaar

Want daarvoor heb ik een eigen economie.

Een enkele keer zoek ik me soms lam,

Maar dan geeft gewoonlijk een enjam-

bement weer uitkomst en voor de pret

Vergast ik mij wel op een sonnet

Of ook wel op een rondeel

Maar dat toch niet zo veel,

Want het echte hoofdbreken

Heeft mij nooit geleken.

Een rijm op een bord

Maak ik zeer kort,

Maar voor das

of voor tas

Vrees ik niet

Zo gij ziet.

en op bo-

tervlo

rijm

ik

zó.

Ik wil maar zeggen, dat elke tijd zijn eigen zorgen heeft en dat ook de huiselijke wintermaanden ten onzent niet werkloos worden doorgebracht.

De witte regel hierboven duidt aan, dat ik mijn echtgenote heb gevraagd, waarover ik deze keer eens zal schrijven. Zij zorgt namelijk voor een kleine voorraad onderwerpen. Ook deze keer heeft zij mij niet in de steek gelaten. Zij heeft haar opschrijfboekje (dat heeft zij wel!) geraadpleegd en zei: „Tieners”. „Ajasses nee, alweer tieners, die hangen mij de keel uit.”

Toen zei zij: „Cuba”.

„Oneenee, asjeblijft geen politiek in Het Woord van de Week. Als je eens nagaat hoeveel zorgen de Nederlandse Hervormde Kerk in eigen kring al heeft met raketten en zo, moet je er niet aan denken hoeveel brieven ik zou moeten beantwoorden van boze lezers, want de lezers die schrijven zijn altijd boos. Neen, geen Cuba”.

„Zou het dan iets kunnen zijn over de loonpolitiek?”

„Ook niet, natuurlijk. Dit is juist een uiterst controversieel punt”, zeide ik, toch al een beetje in de vaktaal.

„Wat denk je dan van een mooi stemmingsstukje over de komende feestdagen, iets met mist en hier en daar een beetje sneeuw er in?”

Dat had misschien iets kunnen wezen. Je weet weliswaar nooit, wat voor weer het is, als het blaadje verschijnt, maar voor het eind van het jaar is zo'n onderwerp altijd goed. Ik zou dus iets kunnen schrijven over het mooie gezinsfeest van Sinterklaas.

„Goed”, zei ik tot mijn vrouw, „da's een aardig onderwerp.”

Maar nu is mijn papiertje helaas net vol, dus schrijf het maar op tot volgend jaar”.

En dat heeft ze toen gedaan. En ik maar weer verder dichten.

H. H.

Rede en Religie in het Humanisme

In de tweede helft van november 1962 verschijnt bovengenoemd boek. In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15x23 cm. - Omvang ca. 250 pag.s

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30.49.60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT